

Olja Jovanović¹
Nebojša Petrović

Odeljenje za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Beogradu

ULOGA ORIJENTACIJE KA SOCIJALNOJ DOMINACIJI, EFEKATA KOLEKTIVNE TRAUME I REGULATORNOG FOKUSA U PREDIKCIJI IZRAŽENOSTI NACIONALNOG IDENTITETA²

Osnovni cilj ovog rada bio je ispitati odnos orijentacije ka socijalnoj dominaciji, efekata kolektivne traume, regulatornog fokusa i identifikacije sa nacionalnom grupom. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 201 ispitanika srpske etničke pripadnosti. Za potrebe ovog rada korišćeno je nekoliko skala: Skala identifikacije sa grupom (dve subskale: Solidarnost sa grupom i Centralnost nacionalnog identiteta), Predstava o sopstvenoj grupi kao ugroženoj, Strah od viktimiziranja, Skala orijentacije ka socijalnoj dominaciji, Upitnik regulatornog fokusa (dve subskale: Orijentacija ka promociji i Orijentacija ka prevenciji) i Upitnik opaženog regulatornog fokusa grupe (dve subskale: Orijentacija ka promociji i Orijentacija ka prevenciji). Rezultati dobijeni primenom višestruke regresione analize ukazuju da varijable Predstava o sopstvenoj grupi kao ugroženoj, Strah od viktimiziranja, Percepcija orijentisanosti sopstvene nacionalne grupe ka promociji i Orijentacija ka socijalnoj dominaciji objašnjavaju 24.7% varijanse identifikacije sa nacionalnom grupom. Dobijeni rezultati ukazuju na značaj opažanja istorijskog konteksta i potrebe za održavanjem pozitivne distinktivnosti sopstvene grupe za identifikaciju sa nacionalnom grupom.

Cljučne reči: nacionalni identitet, regulatorni fokus, orijentacija ka socijalnoj dominaciji

¹ Adresa autora:
olja.jovanovic@f.bg.ac.rs

Primljeno: 10. 04. 2014.
Primljena korekcija:
23. 07. 2014.
Prijhvaćeno za štampu:
28. 07. 2014.

² Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Identifikacija, merenje i razvoj kognitivnih i emocionalnih kompetencija važnih društvu orijentisanom na evropske integracije“ (br. 179018), čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Hogg (2006) navodi da pojedinac ima onoliko socijalnih i ličnih identiteta koliko je grupa kojima pripada i ličnih odnosa u koje je uključen. Međutim, nisu sve grupe jednako značajne, socijalni identiteti variraju u značaju koji im se pridaje, kao i u stepenu u kom su u određenoj situaciji dostupni pojedincu. Nesumnjivo je da nacionalni identitet zauzima značajno mesto u ovom repertoaru socijalnih identiteta pojedinca. Nacionalni identitet proizilazi iz osećaja pripadnosti određenoj nacionalnoj grupi, uz koji se istovremeno veže i izrazit emocionalni značaj, i bazira se na osećaju zajedničkog nasleđa koje se prenosi sa generacije na generaciju, na kolektivnom sećanju, odnosno istoriji tog naroda, kao i na verovanju u zajedničku sudbinu te zajednice i te kulture (Smith, 1992, prema Mihić, 2009). S obzirom na to da teorija socijalnog identiteta, od koje polazimo u ovom radu, kaže da se socijalni identitet pojedinca sastoji od onih aspekata vlastite slike o sebi koji proizilaze iz grupa kojima pripada, prisustvo različitih etničkih grupa, religija i kultura na jednom prostoru nužno otvara pitanje kompleksnosti i odnosa socijalnih identiteta pojedinca. Šta više, kontekst koji karakteriše migracije, multikulturalnost, pomeranje državnih granica, unutardržavni konflikti, u središte našeg interesovanja stavlja istraživanje faktora koji utiču na formiranje nacionalnog identiteta pojedinca. S obzirom na to da u Srbiji danas živi veći broj različitih grupa koje govore različite jezike, imaju različitu istoriju, običaje i tradiciju, ispovedaju različite religije, za naš kontekst rezultati ovog istraživanja mogu biti od posebnog značaja.

U ovom radu ćemo se baviti ispitivanjem uloge, ne samo individualnih dispozicija, već i percepcije različitih aspekata sopstvene grupe, kao i njihove interakcije, na izraženost nacionalnog identiteta. U nastavku su navedeni korelati nacionalnog identiteta kojim ćemo se baviti u ovom istraživanju.

Orijentacija ka socijalnoj dominaciji

Sve vidljiviji unutardržavni konflikti, podstakli su interesovanje naučne javnosti za istraživanje odnosa nacionalnog i etničkog identiteta, odnosno podstakli su pokušaje da se odgovori na pitanje – da li se pripadnici različitih etničkih zajednica unutar jedne države u istoj meri identifikuju sa nacijom kojoj pripadaju. S obzirom na to da u multietničkim zajednicama, moć i status obično nisu ravnomerno raspoređeni, ovo pitanje može biti razmatrano u okviru teorije socijalne dominacije (Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994; Sidanius, 1993; Sidanius, Pratto, & Mitchell, 1994). Prema ovoj teoriji sva ljudska društva teže da budu hijerarhijski organizovana na osnovu grupne pripadnosti, tako da dominantna grupa poseduje disproporcionalno veliki deo pozitivnih socijalnih ili materijalnih vrednosti kojima ljudi teže (npr. moć, prestiž, kvalitet hrane i zdravstvene zaštite). Hijerarhija zasnovana na pripadnosti grupi implicira da su moć, prestiž i privilegije koje pojedinac poseduje posledica socijalno konstruisanih grupa kao što su rasa, religija, etnička grupa i/ili socijalna klasa. Međutim, postavlja se pitanje kako

se održava dominacija jedna grupe nad drugima. Pratto i saradnici (Pratto et al., 1994) navode da su za održavanje dominacije jedne grupe nad drugima odgovorni legitimizirajući mitovi pod kojim podrazumevaju stavove, uverenja, vrednosti ili ideologije oko kojih postoji konsenzus u društvu, a koje pružaju moralnu i intelektualnu podršku i opravdanje hijerarhijskoj organizaciji i nejednakoj raspodeli resursa u društvu (Sidanius, 1993). Društveni sistemi su pod kontrolom i funkcionišu uglavnom u korist dominantnih društvenih grupa, a grupne nejednakosti se održavaju kroz jačanje legitimizujućih mitova i međugrupnih ponašanja koja uključuju institucionalnu diskriminaciju, individualnu diskriminaciju i bihevioralnu asimetriju, u smislu da se pripadnici moćnijih društvenih grupa u većoj meri ponašaju u skladu sa svojim interesima od pripadnika grupa nižeg društvenog statusa.

Zastupnici teorije socijalne dominacije tvrde da se odnos između etničkog i nacionalnog identiteta razlikuje zavisno od pozicije grupe na dimenziji superior-nost-inferiornost (Sidanius, 1993). Naime, teorija predviđa da će među članovima dominantne grupe identifikacija sa nacijom biti pozitivno povezana sa ideologijama isključivanja, kakva je orijentacija na socijalnu dominaciju, kao i da će ova veza biti jače izražena nego među pripadnicima grupa nižeg društvenog statusa (Levin & Sidanius, 1999, prema Sidanius, Pena, & Sawyer, 2001; Pena & Sidanius, 2002; Pratto et al., 1994; Sidanius, Freshbach, Levin, & Pratto, 1997). Ova hipoteza se zasniva na mehanizmu socijalnog poređenja, koji predviđa da će dominantna grupa težiti da, poredeći se sa drugim grupama, dokaže i očuva svoju superior-nost i distinktivnost.

Na nivou pojedinca, teorija socijalne dominacije kao jednu od centralnih individualnih dispozicija koje utiču na prihvatanje ili odbijanje ideologija i/ili političkih programa koji promovišu nejednakost među grupama, navodi orijentaciju ka socijalnoj dominaciji (SDO). Ori-jentacija ka socijalnoj dominaciji se definiše kao stepen u kojem pojedinac preferira hijerarhijski sistem i teži da njegova grupa dominira i bude nadređena ostalim društvenim grupama (Pratto et al., 1994). Odnosno, teorija postulira da će osobe sa višim skorovima na ovoj dimenziji biti u većoj meri naklonjene hijerarhijski zasnovanim ideologijama i političkim programima.

Efekti kolektivne traume

Nacionalni identitet je duboko utemeljen i u načinu na koji grupa konceptualizuje svoju istoriju, odnosno sama istorija nije toliko bitna za razvoj kolektivnog identiteta, koliko je bitna percepcija te istorije od strane zajednice. Bar-Tal (2007) navodi da su društva sklona da internalizuju prošle traumatične događaje i transformišu ih u moćne kulturološke narative koji postaju integralni deo socijalnog identiteta, dok Volkan (2002) govori o „izabranoj traumi” kao zajedničkoj mitologizovanoj predstavi događaja koja se prenosi sa generacije na generaciju. Vođe često biraju da u stresnim trenucima ili periodima drastičnih političkih prome-

na pokrenu grupne traume, jačajući na taj način grupnu kohezivnost (Petrović, 2004). U slučaju Srbije „izabrana trauma”, koja predstavlja okosnicu nacionalnog identiteta, jeste boj na Kosovu koji se odigrao 1389. godine, a koji biva reaktiviran od strane srpskih političara u situacijama koje zahtevaju unutargrupnu kohezivnost. Ove prošle kolektivne traume grupa i njeni članovi koriste da bi interperterali sadašnje događaje i iskustva.

Prema modelu Schori, Klar i Roccas (Schori, Klar, & Roccas, 2009a, 2009b), kolektivna trauma može za posledicu imati dve vrste efekta – povećanje empatije za patnje drugih, ili povećanu budnost, agresivnost, bes, osvetoljubivost. Prvu vrstu efekta autori nazivaju *strah od viktimiziranja drugih* i ona predstavlja strah da grupa kojoj pripadamo može postati imuna na patnje drugih, agresivna i nasilna kao što su drugi bili prema njoj. Drugi efekat autori nazivaju *orijentacija ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe*, i ovaj efekat nastaje iz osećaja da je grupa kojoj pripadamo stalno ugrožena od strane neprijateljskih grupa koje planiraju da je unište. Stoga, članovi grupe počinju opažati kao sopstveno moralno pravo da urade sve što je potrebno da bi obezbedili opstanak grupe, dolazi do slabljenja osećaja krivice zbog rdavih postupaka grupe i povećane tolerancije ka nanošenju štete nedužnim članovima grupe koja je opažena kao neprijateljska (Bar-Tal, Chernyak-Hai, Schori, & Gundar, 2009). Orijehtacija ka viktimizaciji sopstvene grupe može se razviti i kao posledica događaja koji su se desili u dalekoj prošlosti i koji nisu direktno pogodili pojedinca, a kao posledica identifikacije sa grupom i brige za dobrobit grupe. Opažanje ugroženosti grupe od strane drugih grupa vodi jačanju unutrašnje kohezivnosti, odnosno ova orijentacija služi kao „lepak” koji veže članove zajednice na osnovu aktuelnih pretnji i prošlih „izabranih trauma” (Bar-Tal et al., 2009).

Regulatorni fokus

S obzirom na značaj koji motivacioni procesi zauzimaju u literaturi o socijalnom identitetu, ovim istraživanjem smo obuhvatili regulatorni fokus, kao jedan od potencijalno značajnih korelata identifikacije sa nacionalnom grupom. Naime, teorija regulatornog fokusa (Higgins, 1997, 2010) pretpostavlja da je razvoj identiteta pojedinca oblikovan različitim izborima koje pravi ili različitim načinima pristupanja zadacima. Ovi različiti pristupi/izbori u osnovi imaju različite sisteme za regulaciju zadovoljstva i bola, koji utiču na različito doživljavanje i interpretiranje sveta oko nas. Tako, samoregulacija, s jedne strane, može biti usmerena na zadovoljavanje potreba sigurnosti (npr. obezbeđivanje bezbednog okruženja i preživljavanja) i tada govorimo o orijentaciji na prevenciju, ili, sa druge strane, može biti usmerena na zadovoljavanje potreba za razvojem (npr. napredovanje i ostvarivanje postavljenih ciljeva) i tada govorimo o orijentaciji na promociju. Orijehtacija na prevenciju naglašava značaj bezbednosti, odgovornosti i sigurnosti, ostvarenje ciljeva je imperativno postavljeno, a ponašanje za cilj ima izbegavanje

gubitaka. Orijentacija na promociju naglašava značaj nadanja, aspiracija, postignuća i potreba razvoja, ciljevi su postavljeni kao ideali, a ponašanje za cilj ima ostvarivanje dobitaka.

Iako postoje individualne razlike u pogledu fokusa samoregulacije, istraživanja pokazuju da je fokus regulacije uslovljen i situacionim faktorima (Higgins, 2000, prema Boldero & Higgins, 2011; Idson, Liberman, & Higgins, 2000). Pojedinci su posebno osetljivi na informacije u okruženju koje su kongruentne sa njihovim samoregulatornim fokusom, te pokazuju pojačanu motivaciju i angažman ukoliko su od strane drugih podstaknuti da deluju na način koji odgovara njihovoj orijentaciji – na promociju ili prevenciju (Higgins, 2000, prema Lockwood, Jordan, & Kunda, 2002). Fulmer i saradnici (Fulmer et al., 2010) idu korak dalje ispitujući postojanje interakcije između regulatornog fokusa pojedinca i dominantnog regulatornog fokusa kulture iz koje dolazi. Ovi autori polaze od hipoteze da ukoliko postoji poklapanje ličnosti pojedinca i dominantnih karakteristika ličnosti u okruženju iz kog dolazi, okruženje deluje tako što pojačava pozitivan efekat ličnosti na samopoštovanje i subjektivno blagostanje pojedinca. Brojna istraživanja su pokazala da pojedinac pokazuje veće zadovoljstvo i veći stepen socijalne prilagođenosti što je veći stepen kongruentnosti njegovih ličnih atributa i njegovog neposrednog (npr. porodice, prijatelja, radnog okruženja) i šireg okruženja (kulture/društva) (Higgins, 2000, prema Fulmer et al., 2010; Kristof-Brown, Zimmerman, & Johnson, 2005). Na osnovu svega navedenog, možemo pretpostaviti da za nacionalni identitet nije značajan samo lični regulatorni fokus pojedinca, već i način na koji on opaža regulatorni fokus grupe kojoj pripada. Ukoliko pojedinac opaža da je okružen ljudima koji teže ostvarenju sličnih ciljeva i ponašaju se na sličan način (ostvarivanje dobitaka naspram izbegavanja gubitaka), možemo pretpostaviti da će osetiti jaču povezanost sa članovima sopstvene grupe, odnosno da će se u većoj meri identifikovati sa njom.

Cilj istraživanja i hipoteze

Osnovni cilj ovog istraživanja je ispitivanje doprinosa orijentacije ka socijalnoj dominaciji, efekata kolektivne trauma i regulatornog fokusa predikciji izraženosti nacionalnog identiteta na uzorku ispitanika srpske etničke pripadnosti iz Srbije. S obzirom na broj potencijalnih prediktora, formulisali smo i specifične hipoteze:

Hipoteza 1: SDO će statistički značajno pozitivno korelirati sa identifikacijom sa nacionalnom grupom.

Prema poslednjem popisu stanovništva u Srbiji, Srbi čine 83.32% stanovništva (Republički zavod za statistiku, 2012), te možemo zaključiti da u pogledu etničke pripadnosti oni predstavljaju većinsku grupu u Republici Srbiji. Međutim, većinska zastupljenost ne povlači nužno dominantnost grupe u određenom društvu u pogledu moći i kontrole nad resursima. Teškoće se javljaju jer među

stvarnim grupama u društvu razlike u statusu često ne mogu biti svedene na razlike na jednoj evaluativnoj dimenziji (Berger, Cohen, & Zelditch, 1972, prema Oldmeadow & Fiske, 2010). Naime, statusne razlike često proističu iz opažanja razlika na velikom broju dimenzija koje nisu jasno određene. Stoga, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da bi svi ispitanici, premda su srpske etničke pripadnosti, sebe svrstali u pripadnike dominantne grupe u pogledu moći i statusa u Srbiji, ali ćemo to uzeti kao pretpostavku. Teorija socijalne dominacije predviđa da će među članovima dominantne grupe identifikacija sa nacijom biti pozitivno povezana sa ideologijama isključivanja, kakva je orijentacija na socijalnu dominaciju (Levin & Sidanius, 1999, prema Sidanius et al., 2001; Pena & Sidanius, 2002; Pratto et al., 1994; Sidanius et al., 1997), te pretpostavljamo da će isti rezultat biti dobijen i u našem istraživanju.

Hipoteza 2: Orijentacija ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe biće značajno pozitivno korelirana sa identifikacijom sa nacionalnom grupom, dok će strah od viktimiziranja drugih biti negativno koreliran sa ovom varijablom.

Schori, Klar i Roccas (Schori, Klar, & Roccas, 2009a, 2009b), navode da kolektivna trauma može za posledicu imati dve vrste efekta – strah od viktimiziranja drugih i orijentaciju ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe. Kolektivno sećanje srpskog naroda prepuno je stradanja, od boja na Kosovu, preko balkanskih i svet-skih ratova, ratova devedesetih na teritoriji bivše Jugoslavije, do revitalizovane borbe za Kosovo koja je još u toku. Sve navedeno doprinelo je stvaranju osećaja konstantne ugroženosti i predstave o sopstvenoj grupi kao žrtvi kroz vekove. Pozicija žrtve i osećaj konstantne ugroženosti jačaju potrebu za jedinstvom i solidarnošću unutar grupe, kao preduslova za, ne samo dobrobit, već i preživljavanje. Stoga, pretpostavljamo da će orijentacija ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe (PIVO) pozitivno korelirati sa identifikacijom sa nacionalnom grupom. S druge strane, zbog potrebe da se očuva pozitivna slika o sopstvenoj grupi, kao još jednog od mehanizama koji u stanju stalne ugroženosti povećava šanse za opstanak grupe, pretpostavljamo da će strah od viktimiziranja drugih (FVO) negativno korelirati sa identifikacijom sa nacionalnom grupom.

Hipoteza 3: Ukoliko postoji kongruentnost između ličnog regulatornog fokusa i opaženog regulatornog fokusa grupe kojoj pripadamo, pojedinac će ispoljavati veći stepen identifikacije sa nacionalnom grupom.

Naime, ukoliko pojedinac opaža da (nacionalna) grupa kojoj pripada dominantno teži ostvarenju sličnih ciljeva (prevencija ili promocija), pretpostavlja se da će identifikacija sa tom grupom biti jača. Hipoteza o značaju kongruentnosti ličnih dispozicija sa dispozicijama grupe kojoj pripadamo za samopoštovanje i subjektivno blagostanje pojedinca je dobila značajnu empirijsku potvrdu (Higgins, 2000, prema Fulmer et al., 2010; Kristof-Brown, Zimmerman, & Johnson, 2005), ali njen značaj za identifikaciju sa nacionalnom grupom do sada nije empirijski proveravan.

Metod

Uzorak

Istraživanje je sprovedeno tokom 2013. godine u okviru vežbi na predmetu Socijalna psihologija na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Studenti su imali zadatak da popune jedan upitnik, kao i da tri upitnika zadaju nestudentskoj populaciji, vodeći računa da se ispitanici, koliko je to moguće, razlikuju u pogledu starosti i pola. Uzorak je činilo 201 ispitanica (63.7%) i ispitanika (36.3%) srpske etničke pripadnosti, starosti od 17 do 84 godina ($AS = 35.72$, $SD = 15.68$). Najveći broj ispitanika, čak 102 (50.7%) je politički neopredeljeno, dok je druga polovina ispitanika navela čak 39 različitih političkih stranaka i ideologija, što je onemogućilo da se u daljim statističkim analizama barata sa političkim opredeljenjem ispitanika kao nezavisnom varijablom. Što se tiče obrazovanja, najveći broj ispitanika je u trenutku popunjavanja upitnika pohađao studije (43.8%) ili je već diplomirao (31.3%), zatim slede ispitanici sa srednjom stručnom spremom (18.4%), dok je samo osnovnu školu završilo 2.5% ispitanika.

Instrumenti

Skala identifikacije sa sopstvenom grupom (In-group identification scale: Leach et al., 2008). Originalna verzija ove skale sastoji se od pet subskala, od kojih su za potrebe ovog istraživanja korišćene skraćene verzije od po 3 stavke subskala solidarnost i centralnost. Subskala solidarnosti sa grupom namenjena je proceni intenziteta psihološke veze sa i posvećenosti članovima grupe (npr. „Osećam povezanost sa građanima Srbije.“), dok subskala centralnosti socijalnog identiteta, centralnost određenog socijalnog identiteta procenjuje na osnovu njegove salijentnosti, kao i subjektivnog značaja koji pojedinac pridaje svojoj pripadnosti određenoj grupi (npr. „To što sam građanin Srbije je značajan deo mog identiteta.“).

Orijentacija ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe (Perpetual In-group Victimhood Orientation – PIVO: Schori, Klar, & Roccas, 2009a). Korišćena je skraćena verzija skale od 3 stavke, koja procenjuje uverenje u jedinstvenost prošle traume koje za posledicu ima nepoverenje i osećaj ugroženosti sopstvene grupe od strane prošlih i sadašnjih neprijateljskih grupa (npr. „Naš opstanak kao građana Srbije i kao pojedinaca konstantno je ugrožen.“).

Strah od viktimiziranja drugih (Fear of Victimization – FOV: Schori, Klar, & Roccas, 2011). Ova skala procenjuje strah da sopstvena grupa može postati otporna na patnje drugih, te postati agresivna i nasilna prema drugim grupama (npr. „Kao što su građani Srbije patili u prošlosti, tako bi mogli nauditi drugima ili izazvati patnju drugih.“). U istraživanju je korišćena skraćena verzija originalne skale koja se sastoji od 3 stavke.

Skala orijentacije ka socijalnoj dominaciji (Social Dominance Orientation Scale – SDO: Pratto et al., 1994). Ova skala govori o opštoj orijentaciji u intergrupnim odnosima, koja se odnosi na opštu preferenciju hijerarhijskih odnosa među društvenim grupama naspram ravnopravnog položaja (npr. „Superiorne grupe bi trebalo da dominiraju slabijim grupama.“). U radu je korišćena skraćena verzija originalne skale koja se sastoji od 4 stavke.

Upitnik regulatornog fokusa (Regulatory Focus Questionnaire: Lockwood, Jordan, & Kunda, 2002). Upitnik se sastoji od dve subskale – Orijehtacija na promociju (težnja da se postigne uspeh i da se ostvari idelna slika o sebi) i Orijehtacija na prevenciju (težnja da se izbegnu neuspesi i da se izbegne da postanemo lošija verzija sebe) (npr. „Često razmišljam kako mogu sprečiti neuspehe u životu.“). U ovom istraživanju su korišćene skraćene verzije ovih subskala koje se sastoje od po 4 stavke.

Upitnik opaženog regulatornog fokusa grupe. Upitnik je razvijen za potrebe ovog istraživanja i sastoji se od dve subskale, od po 4 stavke, koje se odnose na regulatorni fokus nacionalne grupe kojoj ispitanik pripada, a koje predstavljaju paralelnu formu stavki sadržanih u Upitniku regulatornog fokusa (npr. „Građani Srbije često razmišljaju kako mogu sprečiti probleme sa kojima bi se njihovo društvo moglo suočiti u budućnosti.“).

Svi instrumenati, osim skale Strah od viktimiziranja drugih (Cronbachova alfa .54), pokazali su zadovoljavajuću internu konzistentnost (Cronbachova alfa se kretala od .72 do .93), te će u nastavku rezultati na skali Strah od viktimiziranja drugih biti razmatrani s rezervom.

Rezultati

U prvom koraku dobijena je visoka pozitivna korelacija između varijabli solidarnost i centralnost ($r = .68, p < .001$), koje su teorijski konceptualizovane kao dve subskale skale identifikacije sa vlastitim grupom (Leach et al., 2008). U narednom koraku, identifikacija sa nacionalnom grupom je operacionalizovana kao faktorski skor na prvoj glavnoj komponenti varijabli solidarnost sa članovima grupe i centralnost nacionalnog identiteta. Primenom metode glavnih komponenti sa nerotiranim faktorskim rešenjem izdvojena je prva glavna komponenta koja objašnjava 69.57% varijanse (svojtvena vrednost je 4.17). Zbog svega navedenog, smatrali smo opravdanim da u nastavku identifikaciju sa nacionalnom grupom, operacionalizovanu kao faktorski skor na prvoj glavnoj komponenti varijabli solidarnost i centralnost, tretiramo kao jednodimenzionalni konstrukt.

U Tabeli 1 prikazane su aritmetičke sredine i standardne devijacije za varijable obuhvaćene istraživanjem. Kao što vidimo, u najvećoj meri je izražna orijentacija na ličnu promociju, dok je u najmanjoj meri izražena orijentacija ka socijalnoj dominaciji.

Tabela 1
Deskriptivni podaci za primenjene skale

Varijable	AS	SD
Identifikacija	5.85	2.70
PIVO	6.13	2.36
FOV	5.25	2.60
SDO	2.35	1.98
Prevenција (SRF)	3.83	2.05
Promocija (SRF)	6.99	1.88
Prevenција (PGRF)	4.99	1.83
Promocija (PGRF)	4.76	1.99

Napomena: Skale su u rasponu od 0 do 10.

Naredna Tabela 2, prikazuje međusobnu povezanost ispitivanih varijabli. Zanimljivo je da sve varijable, osim ličnog regulatornog fokusa, značajno koreliraju sa stepenom identifikacije sa nacionalnom grupom.

Tabela 2
Korelacije između primenjenih skala

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Identifikacija	1	.49**	-.15*	.17**	.08	-.02	.23**	.27**
2. PIVO		1	.03	.11	.19**	-.07	.17**	.07
3. FOV			1	-.07	-.07	.09	-.04	-.08
4. SDO				1	.11	.02	-.03	-.04
5. Prevenција (SRF)					1	-.17**	.16*	.17**
6. Promocija (SRF)						1	.05	.04
7. Prevenција (PGRF)							1	.55**
8. Promocija (PGRF)								1

Sa ciljem dobijanja dodatnog uvida u relacije između ispitivanih varijabli, primenjena je multipla regresiona analiza u kojoj je kao kriterijumska varijabla korišćena identifikacija sa nacionalnom grupom (faktorski skor na prvoj glavnoj komponenti varijabli solidarnost i centralnost), dok su prediktorske varijable skorovi na (sub)skalama PIVO, FOV, SDO, Promocija (SRF), Prevenција (SRF), Promocija (PGRF) i Prevenција (PGRF). Na ovaj način dobijeni regresioni model se pokazao kao statistički značajan ($F(7, 191) = 8.96, p < .001$). Skup prediktorskih varijabli

statistički značajno korelira sa kriterijumskom varijablom ($R = .497$), pri čemu ovaj model objašnjava 24.7% varijanse zavisne varijable.

Kao značajni prediktori Identifikacije sa nacionalnom grupom pokazali su se Orijehtacija ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe (PIVO), Strah od viktimiziranja drugih (FOV), Orijehtacija na socijalnu dominaciju (SDO) i Opažanje sopstvene grupe kao orijentisane na promociju, dok doprinos ostalih prediktora nije statistički značajan (Tabela 3).

Tabela 3

Parcijalni regresioni koeficijenti za model u kom je kriterijumska varijabla Identifikacija sa nacionalnom grupom, a prediktori PIVO, FVO, SDO, Promocija (SRF), Prevencija (SRF), Promocija (PGRF) i Prevencija (PGRF)

Prediktori	Identifikacija sa nacionalnom grupom				
	<i>B</i>	<i>SE B</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
PIVO	0.06	0.01	.39	5.94	.000
FOV	-0.03	0.01	-.13	-2.07	.039
SDO	0.02	0.01	.17	2.60	.010
Prevencija (SRF)	-0.01	0.01	-.10	-1.47	.142
Promocija (SRF)	0.00	0.01	.00	0.04	.968
Prevencija (PGRF)	0.00	0.01	.01	0.14	.888
Promocija (PGRF)	0.03	0.01	.22	2.96	.004

Rezultati prikazani u Tabeli 3 govore u prilog hipotezama o povezanosti nacionalnog identiteta sa orijentacijom ka socijalnoj dominaciji u slučaju dominantnih grupa, orijentacijom ka trajnoj viktimizaciji sopstvene grupe i strahom od viktimiziranja drugih, mada, kao što smo već napomenuli, zbog niske pouzdanosti ove skale, ovaj rezultat moramo uzeti sa rezervom.

Da bismo ispitali značaj kongruentnosti između ličnog regulatornog fokusa i opaženog regulatornog fokusa grupe za stepen identifikacije sa nacionalnom grupom, utvrdili smo dominantne lične i grupne regulatorne fokuse ispitanika, te ih na osnovu toga podelili u dve grupe – oni kod kojih postoji kongruentnost (94 ispitanika) i oni kod kojih kongruentnost ne postoji (132 ispitanika). Rezultati *t*-testa za nezavisne uzorke pokazuju da dobijena razlika nije statistički značajna ($t(224) = 1.10, p = .272$), odnosno može se zaključiti da hipoteza o značaju kongruentnosti ličnog i opaženog grupnog regulatornog fokusa za identifikaciju sa nacionalnom grupom nije potvrđena.

Diskusija

U ovom radu predstavljeno je korelacijsko istraživanje koje dovodi u vezu određene socijalno-psihološke korelate sa nacionalnom identifikacijom na uzorku ispitanika srpske etničke pripadnosti. Rezultati ovog istraživanja ukazuju da najveći doprinos objašnjenju nacionalnog identiteta na našem uzorku imaju efekti kolektivne traume. Odnosno, mogli bismo reći da naši rezultati potvrđuju Conner-tonovu tvrdnju da „naš doživljaj sadašnjosti u velikoj meri zavisi od našeg znanja o prošlosti” (1989, prema Bar-Tal et al., 2009). S obzirom na to da je poznato da je zajedničko sećanje na istoriju jednog naroda narativ socijalno konstruisan na osnovu stvarnih događaja, koji su, međutim, predstavljeni pristrasno, selektivno i izmenjeno (Bar-Tal, 2007), moramo se zapitati kako se kreira to zajedničko sećanje i sa kojim ciljem. Analiza osnovnoškolskih udžbenika istorije u Srbiji pokazala je da se sadržaji o određenom događaju razlikuju zavisno od društvenog i političkog konteksta u okviru kog je udžbenik publikovan, kreirajući na taj način prošlost spram potreba vladajućih frakcija (Stojanović, 2009). Isto istraživanje pokazuje da su kroz udžbenike istorije isticani ratovi i stradanja, stvarajući na taj način osećaj stalne ugroženosti srpskog naroda. Kako autorka navodi, u udžbenicima su zanemareni mirnodopski periodi, te se stiče utisak da je u prošlosti, a samim tim i u sadašnjosti, jedini vredan sadržaj onaj koji se odnosi na borbu, čime se diskvalifikuju svi drugi civilizacijski napori. Sve navedeno stvorilo je zajedničku predstavu o istoriji srpskog naroda kao ispunjenoj neprestanim borbama, stradanjima, i sukobima sa neprijateljskim grupama, koje su pretendovale na ono što „srpskom narodu pripada”. Akumulacija trauma iz prošlosti omogućava srpskom narodu da lako aktivira šemu žrtve u novim situacijama u kojima postoje naznake ugroženosti. Stoga ne čudi da je pod težinom takvog narativa prisutno stalno iščekivanje neprijateljskih aktivnosti od strane drugih grupa, koje za posledicu ima osećanje ugroženosti. Kako Bar-Tal (2004) navodi, u slučaju postojanja predstave o ugroženosti sopstvene grupe, javljaju se zajednička socijalna uverenja koja za cilj imaju zadovoljenje različitih potreba, između ostalog potrebe za sigurnošću, pružajući istovremeno pripadnicima grupe psihološku osnovu za uspešno nošenje sa suparničkom grupom. Između ostalih, javljaju se i jačaju socijalna uverenja o jedinstvu i patriotizmu, koja za posledicu imaju jačanje konformizma i privrženosti grupi. Zbog svega navedenog, očekivan je dobijeni rezultat da se u većoj meri sa nacijom identifikuju pojedinci koji opažaju da je nacija kojoj pripadaju izložena stalnim pretnjama od strane drugih, negirajući pri tome mogućnost da grupa kojoj oni pripadaju iz nečije perspektive može biti agresor.

U vezi sa navedenim je i nalaz da osobe koje imaju izraženiju identifikaciju sa nacionalnom grupom u većoj meri procenjuju svoju nacionalnu grupu kao orijentisanu ka promociji, odnosno kao grupu koja teži ostvarenju ideala, obezbeđivanju boljeg položaja i kreiranju dobre slike o sebi. Funkcija ovih uverenja je da obezbede nadu i optimizam. Pored toga, na ovaj način članovi grupe jačaju pozitivnu sliku o sopstvenoj grupi kao grupi koja teži univerzalno pozitivnim vrednostima,

praveći distinkciju u odnosu na druge grupe koje često bivaju okarakterisane kao zle, nasilne, a njihovi ciljevi kao nemoralni, nepravični.

Težnja ka isticanju distinktivnosti sopstvene grupe u odnosu na ostale ogleda se i u pozitivnoj korelaciji orijentacije ka socijalnoj dominaciji i stepena identifikacije sa nacionalnom grupom, pri čemu je u ovom kontekstu akcenat na razlikovanju grupa unutar nacije. Ukoliko prihvatimo pretpostavku da je srpska etnička grupa dominantna u Srbiji u pogledu moći i kontrole nad resursima, možemo zaključiti da su dobijeni rezultati u skladu sa prethodno realizovanim istraživanjima (Levin & Sidanius, 1999, prema Sidanius et al., 2001; Pena & Sidanius, 2002; Pratto et al., 1994; Sidanius et al., 1997). Naime, izražena orijentacija ka hijerarhijskom ustrojstvu društva, u osnovi ima diskriminaciju grupa na osnovu moći koju imaju u određenom društvu. Teorija socijalne identifikacije tvrdi da je diskriminacija drugih grupa motivisana upravo potrebom da se zadrži pozitivan vrednovan i distinktivan socijalni identitet (Tajfel & Turner, 1979, prema Oldmeadow & Fiske, 2010). Prema Tajfelu i Turneru (Tajfel & Turner, 1986) socijalni identitet može biti pozitivan ili negativan zavisno od toga kako pojedinac procjenjuje vlastitu socijalnu grupu, nezavisno od ličnih karakteristika ili postignuća unutar grupe. S obzirom na to da pojedinac sliku o sebi stiče na osnovu ličnih karakteristika i karakteristika grupa kojima pripada, on nastoji grupu kojoj pripada vrednovati pozitivno, kroz proces socijalne komparacije vlastite grupe sa drugim grupama. U slučaju da vlastitu, u našem slučaju etničku, grupu procenjujemo u odnosu na ostale grupe na dimenziji koja nam obezbeđuje superiornost, naš socijalni identitet će biti pozitivan. Naime, članstvo u grupi koja je pozitivno vrednovana u odnosu na ostale grupe i osećaj pripadnosti, doprinose pozitivnoj slici o sebi članova te grupe. Sve navedeno upućuje da je identifikacija sa nacionalnom grupom proces upravo motivisan težnjom pojedinca da održi i poboljša pozitivan socijalni identitet, a samim tim i osećaj sigurnosti, samopoštovanja i vlastite vrednosti.

Ostaje pitanje na koji način možemo iskoristiti dobijene rezultate istraživanja. Za početak, moramo se složiti sa Bar-Talom (2004), uticaj konteksta koji evocira snažan osećaj pretnje, opasnosti i straha ne može u većoj meri biti umanjnjen delovanjem drugih faktora, zbog činjenice da su ljudska bića programirana da deluju na određeni način u takvom kontekstu sa ciljem da se adaptiraju i nose sa njim. Ono što možemo uraditi jeste promeniti značenje određenih elemenata konteksta koji u ovom trenutku imaju status signala za aktiviranje šeme viktimizacije izgrađene kroz prošla iskustva. Promena značenja se može obezbediti kroz kritičko preispitivanje zvaničnih verzija prošlosti, sagledavanje događaja iz različitih perspektiva, potenciranje pozitivnih društvenih vrednosti kroz prikazivanje mirnodopskih perioda u istoriji našeg naroda, jer bez razumevanja kompleksnosti procesa u prošlosti nije moguće razumeti sadašnjost i njene izazove. Međutim, sposobnost adaptacije jeste ključ za opstanak i evoluciju ne samo pojedinca, već i grupe, te ostaje pitanje da li je razvijena osetljivost na potencijalne znake opasnosti nešto što bi trebalo menjati ili ne.

Za kraj, preporuka je da buduća istraživanja obuhvate ispitanike iz više država, kao i različite etničke grupe unutar njih, što bi omogućilo potpuniju sliku o uticaju obuhvaćenih socijalno-psiholoških činilaca na razvoj i jačanje nacionalnog identiteta.

Reference

- Bar-Tal, D. (2004). The necessity of observing real life situations: Palestinian-Israeli violence as a laboratory for learning about social behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 34, 677–701.
- Bar-Tal, D. (2007). Sociopsychological foundations of intractable conflicts. *American Behavioral Scientist*, 50, 1430–1453.
- Bar-Tal, D., Chernyak-Hai, L., Schori, N., & Gundar, A. (2009). A sense of self-perceived collective victimhood in intractable conflicts. *International Review of the Red Cross*, 91, 229–258.
- Boldero, J. M., & Higgins, E. T. (2011). Regulatory focus and political decision making: When people favour reform over the status quo. *Political Psychology*, 22, 399–418.
- Fulmer, C. A., Gelfand, M. J., Kruglanski, A. W., Kim-Prieto, C., Diener, E., Pierro, A., & Higgins, E. T. (2010). On “feeling right” in cultural contexts: How person-culture match affects self-esteem and subjective well-being. *Psychological Science*, 21, 1563–1569.
- Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52, 1280–1300.
- Higgins, E. T. (2010). Regulatory focus theory. In R. L. Jackson (Ed.), *Encyclopedia of Identity* (pp. 629–630). California: SAGE Publications, Inc.
- Hogg, M. A. (2006). Social identity theory. In P. J. Burke (Ed.), *Contemporary Social Psychological Theories* (pp. 111–136). Stanford, CA: Stanford University Press.
- Idson, L. C., Liberman, N., & Higgins, E. T. (2000). Distinguishing gains from nonlosses and losses from nongains: A regulatory focus perspective on hedonic intensity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 252–274.
- Kristof-Brown, A. L., Zimmerman, R. D., & Johnson, E. C. (2005). Consequences of individuals' fit at work: A meta-analysis of person-job, person-organization, person-group, and person-supervisor fit. *Personnel Psychology*, 58, 281–342.
- Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., & Ouwerkerk, J. W. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 144–165.
- Lockwood, P., Jordan, C. H., & Kunda, Z. (2002). Motivation by positive or negative role models: Regulatory focus determines who will best inspire us. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 854–864.

- Mihić, V. (2009). Da li smo i mi Evropljani? Povezanost i korelati nacionalnog i evropskog identiteta. *Psihologija*, 42, 203–220.
- Oldmeadow, J., & Fiske, S. T. (2010). Social status and the pursuit of positive social identity: Systematic domains of intergroup differentiation and discrimination for high-and low-status groups. *Group Process and Intergroup Relations*, 13, 425–444.
- Pena, Y., & Sidanius, J. (2002). U.S. patriotism and ideologies of group dominance: A tale of asymmetry. *The Journal of Social Psychology*, 142, 782–790.
- Petrović, N. (2004). *Psihološke osnove pomirenja između Srba, Hrvata i Bošnjaka*. Beograd: Institut za psihologiju.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., & Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741–763.
- Republički zavod za statistiku (2012). *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Nacionalna pripadnost*. Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Schori, N., Klar, Y., & Roccas, S. (2009a). "In every generation, they rise up against us to annihilate us": Perpetual IngroupVictimhood Orientation (PIVO) and behavior in a current intergroup conflict. Paper presented at the 32nd Annual Meeting of the International Society for Political Psychology, Dublin (Ireland).
- Schori, N., Klar, Y., & Roccas, S. (2009b). *Victim once again: Perpetual Ingroup Victimhood Orientation (PIVO) in intergroup conflicts*. Paper presented at the 12th Jena Workshop on Intergroup Processes, Oppurg Castle, Germany.
- Schori, N., Klar, Y., & Roccas, S. (2011). *Eternal victim or future victimizer: Two potential outcomes of group trauma*. Paper presented at the 34th Annual Meeting of the International Society for Political Psychology, Istanbul (Turkey).
- Sidanius, J. (1993). The psychology of group conflict and the dynamics of oppression: A social dominance perspective. In S. Iyengar & W. McGuire (Eds.), *Explorations in political psychology* (pp. 183–219). Durham, NC: Duke University Press.
- Sidanius, J., Feshbach, S., Levin, S., & Pratto, F. (1997). The interface between ethnic and national attachment: Ethnic pluralism or ethnic dominance? *Public Opinion Quarterly*, 61, 103–133.
- Sidanius, J., Pena, Y., & Sawyer, M. (2001). Inclusionary discrimination: Pigmentocracy and patriotism in the Dominican Republic. *Political Psychology*, 22, 827–851.
- Sidanius, J., Pratto, F., & Mitchell, M. (1994). In-group identification, social dominance orientation, and differential intergroup social allocation. *The Journal of Social Psychology*, 134, 151–167.
- Stojanović, D. (2009). Tumačenja istorije, sistem vrednosti i kulturni obrazac. *Republika*. Preuzeto sa <http://www.republika.co.rs/466-467/20.html>

- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behaviour. In S. Worchel, & L. W. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations*. Chicago: Nelson-Hall.
- Volkan, V. D. (2002). Bosnia-Herzegovina: Chosen trauma and its transgenerational transmission. In M. Shatzmiller (Ed.), *Islam and Bosnia: Conflict resolution and foreign policy in multi-ethnic states* (pp. 86–97). Montreal: McGill-Queens University Press.

**Olja Jovanović
Nebojša Petrović**

Department of Psychology,
Faculty of Philosophy,
University of Belgrade

**THE ROLES OF SOCIAL DOMINANCE
ORIENTATION, COLLECTIVE TRAUMA
EFFECTS, AND REGULATORY FOCUS IN
PREDICTION OF NATIONAL IDENTITY**

The present study aimed at exploring the relationship between social dominance orientation, collective trauma effects, regulatory focus, and national identity. The sample was comprised of 201 participants self-identified as Serbs. Participants completed the following questionnaires: the In-group identification scale (Solidarity and Centrality subscales), the Perpetual In-group Victimhood Orientation – PIVO, the Fear of Victimization – FOV, the Social Dominance Orientation Scale – SDO, the Regulatory Focus Questionnaire (Promotion and Prevention subscales) and the Group Regulatory Focus Questionnaire (Promotion and Prevention subscales). Multiple Regression Analysis showed that perpetual in-group orientation, fear of victimization, perception of national group as oriented toward promotion and social dominance orientation explained 24.7% of the variance in national group identification. The findings indicate importance of perceptions of historical context and need for positive distinctiveness of own ingroup for identification with national group.

Keywords: national identity, regulatory focus, social dominance orientation